

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XLVIII. De ducis reliquorumque principum sive ordinum ductorum comitatus; qui quasi corporis præsidium in bello. item de nobilium propugnatoribus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

De ducis, reliquorumque principum, sive ordinum ductorum comitatu; qui quasi corporis praesidium in bello. item de nobilium propugnatoribus.

DE ducis principumque COMITIBUS, qui veluti corporis praesidium in bello, in pace verò decus fuerunt, pauca quaedam superioribus capitibus dicta sunt. reliqua in hunc locum rejeci. De his igitur ita noster, in libro de Germaniâ: *Arma sumere non antè cuiquam moris, quam civitas sussecurum probaverit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus, scuto frameâque juvenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus juvenæ honos. ante hoc domus pars videntur; mox reipublica. Insignis nobilitas, aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis assignant. Ceteris robustioribus ac jam pridem probatis aggregantur. nec rubor, inter comites aspici. Nempe si quis esset insigni præ aliis nobilitate & bonæ spei indole conspicuus adolescentulus, postquam, pueritiæ sineis egressus, arma in publico concilio ex totius civitatis probatione accepisset, principis quoque dignationem, id est, titulum, sive adpellationem, in eodem mox concilio totius civitatis decreto accipiebat. Munus tamen principis, id est, ordinum ductoris, non nisi virtutis experimentis merebatur. nempe, quum dignum virtus agnosceret; ut ait noster. Interim ceteris comitibus robustioribus, id est, ætate provectioribus, ac jam pridem ad armorum gestationem probatis aggregabantur; ducemque, vel principem unâ sectabantur. nec rubor erat, quamvis principes jam adpellarentur, inter comites adspici; quia inter meliores, id est, bello virtuteque probatos versabantur. Pergit auctor: Gradus quin etiam & ipse comitatus habet, iudicio ejus, quem sectantur. Dux scilicet, vel princeps, prout quemque comitum bellicâ virtute præstare videret, alium alii præferabat. Magnaque erat & comitum amulatio, per virtutem, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. hæc dignitas principi, hæc vires, magno semper electorum juvenum globo circumdari; in pace decus, in bello praesidium. nec solum in suâ gente cuique principum, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea fama, ea gloria erat, si numero ac virtute comitatus emineret. expetebantur enim, cum suo quisque comitatu, legationibus ab aliis civitatibus, quibus bellum aliquod exortum, & muneribus ornabantur: & ipsâ plerumque famâ, ex numero ac virtute comitum partâ, bella profligabant. Cum ventum in aciem; turpe principi, virtute vinci; turpe comitatu, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloria ejus assignare, præcipuum sacramentum erat. Principes pro victoriâ pugnant; comites pro principe. Si civitas, in quâ orti erant, longâ pace & otio torperet; plerique nobilium adolescentium, qui, principis dignatione acceptâ, ordines ducere inchoaverant, petebant ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerebant, quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescebant: magnumque comitatum non nisi vi belloque tuerentur. nam epule, & quamquam incomiti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedebant. materia munificentie, per bella & raptus. Tales igitur apud præcos Germanos ducum, principumque in bello fuere comites. Eorumdem descriptio legitur apud Marcellinum lib. xvi: ubi de Chonodomario Alemannorum rege, qui apud Gallicam Rheni ripam unâ cum comitibus suis in deditionem Romanis venit, sic loquitur: *Quibus visis, compulsus ad ultimos metus, ultro se dedit, solus egressus. comitesque ejus ducenti numero, & tres amici junctissimi, flagitium arbitrati, post regem vivere, vel pro rege non mori, si ita tulerit casus; tradidere se vincendos. Tacitus magnum tradit fuisse principibus comitatum. idem indicat Marcellinus, ducentos comites cum uno Chonodomario in deditionem venisse adfirmans. paullo autem antè, de eodem rege, iisdemque comitibus; Lapsus, inquit, per funerum strues, cum satellitibus paucis. Comitibus adpellat iterum libro xxi: *Finitis epulis, Vadomarium, fortiter apprehensum, rectori militum, arctè custodiendum apud signa, commisit, textu lecto jussorum; comitibus ejus ad sua redire compulsis; super quibus nihil fuerat imperatum. Satellites rursus, libro xxxix: ubi de Marciano, Alemannorum rege, ab Valentiniano imperatore per insidias petito: Ignium enim crepitu, dissonisque clamoribus satellites exciti, idque, quod acciderat, suspicati, carpente veloci impositum regem angusto aditu circumfractis collibus abdidit. & libro xxxi; de Alavini & Fritigerni, Gothorum regum, comitibus: *Lupicinus satellites omnes, qui pro pratorio, honoris & tutela causâ, duces præstolabantur, occidit. Sed longè ante & Marcellinum & Tacitum, meminit hujusmodi comitum Cæsar, belli Gallici commentario vi; de Amborige, Eburonum Germanorum cis Rhenum rege, ita loquens; Sed hoc quoque factum est, quod,****

adi scio

edificio circumdato silvâ, comites familiaresque ejus angusto in loco equitum nostrorum vim paulisper sustinuerunt. At non Germanorum tantum hanc fuisse comitatum militarem alendi morem, sed omnium pariter Celtarum, testantur auctores. De Gallis idem Polybius, libro II: Περὶ δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις μεγάλων ἀρχῶν ἐπιπέλοιο, ἀλλὰ τὸ καὶ φοβερότατον καὶ δυνατώτατον εἶναι παρ' αὐτοῖς τῆτον, ὅς αὐ πολλοὺς ἔχον δοκῆ τὸς ἑξαπλόουτας καὶ συμπαρομοῦς αὐτῶν. id est: Amicitiiis sodalitatibusque colendis præcipue studebant. is namque apud illos plurimum timetur, & potentissimus existimatur, quem plurimi colunt, ex nutu illius ac voluntate pendentes. De iisdem Cæsar, belli Gallici commentario III: Aliâ ex parte opidi Adcantuannus, qui summam imperii tenebat, cum 1500 devotis, quos illi soldurios adpellant; (quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitâ commodis unâ cum his fruatur, quorum se amicitia dediderint, si quid iis per vim accidat; aut eundem casum unâ ferant, aut sibi mortem consciscant. neque adhuc hominum memoriâ repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitia devovisset, mori recusaret.) cum his Adcantuannus eruptionem facere conatus est. Satis magnus hic fuit Adcantuanni comitatus, sexcentorum numero. De Hispanis, Valerius Maximus, libro II, capite III: Celtiberi nefas esse ducebant, prælio superesse, quum is occidisset, pro cuius salute spiritum devoverant. Laudanda animi præstantia, quod fidem amicitia constanter præstandam arbitrantur. Plutarchus, in Sertorio: Ἐθὺς δὲ οὐτὸς Ἰσθηκῆς, τὸς πρὸ τῶν ἀρχόντων τεταγμένους ἀναποθνήσκον αὐτῶ πρὸν, καὶ τῆτο τὸ ἐκτὴ βαρβάρων καὶ ἑσπερίων ὀνομαζόντων, τὸς μὲν ἄλλοις ἡμεροσὶν ὀλίγοι τῶν ἑσπερίων καὶ τῶν ἐπίρων, Σερτωρίω δὲ πολλὰ μυριάδες ἀνθρώπων κατασκευάζοντες ἑαυτοὺς ἠκολούθηον. id est: Quum autem mos esset Hispanis, uti cohors prætorica unâ cum occidentè principe mortem obiret; quam rem illius regionis barbari vocabant devotionem: ceteros quidem duces pauci stipatores & amici, Sertorium verò multa millia mortalium, qui se ei devoverant, sequebantur.

Ceterò hanc COMITATUS dignitatem, proximam fuisse à principum fastigio, omnibusque aliis bellicis muniis ac dignitatibus superiorem, ex eo conjicere datur, quòd posterioribus temporibus, quum Germaniæ gentes Latini sermonis usum adsumerent, eodem vocabulo, quo antè Romani usi fuerunt, eam & ipsi adfecerunt: quæ PRINCIPATUS dignitati nunc etiam est proxima. PRINCIPIS verò vocabulum Germanicum, quod variantibus dialectis est FÜRST, FÖRST, FORST, itè Ducis nomen, quod est 30 HERZOG, HERTOG, & HERTUG, quia antiqua sunt, ut cap. XLVI ostensum, vetustissimis nostris majoribus usitata; COMITIS quoque adpellationem, quæ est Germanicè GRAVE, & GREVE, haud novam nec nuper repertam existimo: nihilque aliud significare, quàm comitem, sive sectatorem. munusque comitum Germanicorum illius ævi idem fuisse judico, quod in bello hodiè est eorum, qui, ducum tribunorumque militum, sive chiliarchorum sectatores, patrio sermone dicuntur aufwarter; à verbo aufwarten, quod est intendere, & præsto esse: nisi antiquis illis major apud suos principis vel belli duces fuit honos. nostri nunc haud perinde ex virtute omnes leguntur. Atque hæc vera est ac genuina dictarum in Germaniâ trium dignitatum origo; nempe è re militari: cujus, ut maximum majoribus nostris studium, sic summa fuit honoratio. eaque una est ratio, cur 40 hodièque Ducis dignitas in Germaniâ superior sit ordine PRINCIPUM; quum è diverso aliis in gentibus Europæ principalis dignitas superet ducalem. Ceterum Romani olim, ut multa alia à Germanis mutuati, sic hos quoque militiæ titulos in suam disciplinam adsumserunt, præfectos provinciarum ducum comitumque adficientes vocabulis; ut è Notitiâ imperii, & Ammiano Marcellino, aliisque ejus ævi scriptoribus cognoscere est. Tradit Marcellinus, libro XV, Francorum multitudinem in palatio Constantii imperatoris floruisse. ab his, & aliis Germaniæ populis, in exercitu Romanorum aulæque agentibus, multa Romanos in disciplinam suam adscivisse, patet primùm ex principis super secutum elevatione, de quâ cap. XLVI actum; tum ex Vegetii disertissimo testimonio, quod tale est libro I, cap. XX: Locus exigit, ut, quo armorum genere vel instruendi vel muniendi sint tirones, referre tentemus. Sed in hac parte antiqua penitus consuetudo deleta est. nam licet exemplo Gothorum. & Alanorum, Hunnorumque equitum arma profecerint; pedites tamen constat esse nudatos. Proinde falluntur, qui dictos Ducatus, Comitatus, Palatinatusque titulos è Romanorum demum imperatorum aulâ in Germaniam accitos tradunt, nam ne in Romanorum quidem historiis eos reperias, antequàm Germani in eorum palatio versari muniaque obire cœperunt. Sed de Palatinatus vocabulo atque dignitate differationem abstrusorem infra, lib. III, cap. xxxvi, in Burgundionum explicatione fusiùs exsequemur. nunc ad institutum regredimur.

Cæsar, belli Gall. commentario VI, de equestri apud Gallos ordine, id est, de nobilibus

loquens; *Eorum*, inquit, ut quisque est genere copiosque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos clientisque habet. hanc unam gratiam potentiamque noverunt. De eisdem conditionis hominibus loquutus est paullo ante, his verbis: *Plebs penè servorum habetur loco: quæ per se nihil audet, & nulli adhibetur consilio. Plerique, quum aut ere alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuriâ potentiorum premuntur; sese in servitutem dicant nobilibus. in hos eadem omnia sunt jura, quæ dominis in servos.* Et commentario 1: *Orgetorix, Helveticorum nobilissimus atque ditissimus, ad iudicium omnem suam familiam, ad hominum millia decem, undique coegit; & omnes clientes, obertosque suos, quorum magnum numerum habebat, eodem conduxit, per eos, ne causam diceret, se eripuit.* De his nobilium clientibus, sive ambactis plura mihi dicta sunt cap. VIII, & XI. Ministerium eorum maxime indicat Diodorus, libro V, de Germanis simul atque Gallis ita loquens: *Ἐπὶ τῶν αὐτῶν δὲ καὶ τῶν ἑλλήνων ἐλάττωσεν, ἐκ τῶν πενήτων κατὰ λόγους, οἷς ἠνιόχοις καὶ ὑποτακτοῖς ἑλθόντων καὶ τὰς μάχας.* id est: *Ducunt & ministros secum ingenuæ conditionis, ex pauperum atque inopum numero delectos; quibus rhdariorum propugnatorumque loco utuntur.* Quibus verbis nihil aliud Diodorus, quàm ambactos illos atque clientis Cæsaris designare, supra, dictis capitibus, ostensum est. Ambacti igitur nihil aliud, quàm ministri, seu famuli, qui nobilibus præsto erant in præliis, eos defendebant & tuebantur; ut de comitibus adfirmantem supra audivimus Tacitum. Ambactorum tamen longè inferior fuit conditio, quàm *Graviorum*: hi quippe ex nobilitate lecti, duces sectabantur & principis tantum: illi ex infimâ burgariorum plebe additi, nobiliores paullo viros. Discrimen utrorumque egregiè ac graphicè indicat Posidonius, apud Athenæum, lib. IV, cap. XIII: 20 *Ὅταν δὲ πλείονες συνδραμῶσιν, καὶ ἑκάστη μὲν ἐν κύκλῳ, μέσθ' ἢ ὀκράτης, αἰς αὐτὸν κρούσας ἑκάστη δὲ ἀλλῶν, ἢ καὶ πολυμυλίῳ δὲ χίρεια, ἢ καὶ ἦρο, ἢ καὶ πλεῖστον: ὁ δὲ ὑποδεχόμενος περὶ αὐτῶν. ἐφεξῆς δὲ ἐκατέρωθεν κατ' ἀξίαν, ἢ ἔχουσιν ὑπεροχῆς. καὶ οἱ μὲν ὄντι θυρεὸς ὀπλοφορέων ἐκ τῶν ὀπίσσω παρεσῶσιν. οἱ δὲ ὄρουφόροι κατὰ πλὴν ἀντικεῖν καθήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ διασώσων, συνδραμῶσιν.* id est: *Convivia plures si convenient, in orbem quidem considunt, in medio verò præstantissimi est sedes, seu totius cætus principis; ejus nimirum, qui ceteros vel bellicâ virtute ac dexteritate, vel nobilitate generis anteit, vel opibus. huic proximè adsidet dominus convivii: & utrimque deinceps pro splendore dignitatis, quâ excellunt. his à tergo adstant clypeati: hastati verò ex adverso, in orbem, quemadmodum domini, sedentes, unâ cum iis cibum capiunt.* Modum hunc ritumque considendi in orbem, supra, cap. XVII, exposui. ex quo discrimen dictorum *graviorum ambactorumque* clarè ac perspicuè dignoscere licet. ambacti quippe heic, οἱ ὄντι θυρεὸς ὀπλοφορέων, quos Diodorus ὑποτακτοῖς vocat: comites verò, sive *soldurii*, seu *gravii*, οἱ ὄρουφόροι. hi adfidebant; illi stabant: hi unâ cum dominis cibum capiebant; illi ministrabant dominis; ut cap. XVII dictum.

C A P. XLIX.

De signis militaribus, ac tubis.

ROMANI, antiquissimis temporibus, quibus usi sint in bello signis militaribus, indicat Plinius, libro X, capite IV: *Romanis aquilam legionibus C. Marius, in secundo consulatu suo, propriè dicavit. Erat & antea prima, cum quatuor aliis. lupi, minotauri, equi, aprique, singulos ordines anteibant.* Hæc animalium signa Romanos ab ultimâ usque habuisse vetustate, ex eo liquet, quod & aliæ nationes, & prisca Germanorum gens ferarum effigibus pro bellicis signis usa est. De Persis Xenophon expeditionis Cyri libro I: *Τὸ βασιλεῖον σημεῖον ὄραν ἔφασαν, αἰτὸν ἕνα χρυσῶν πηλὸν πέλτης, πηλὸν ξύλον ἀνατεταμένον.* hoc est: *Regium se signum videre ajebant, aquilam auream in peltâ, ligno in sublime erectam.* Et prædix Cyri libro VII: *Ἦν δὲ αὐτῶν τὸ σημεῖον ἐπέτι χρυσῶς πηλὸν δόρατος μακρῶ ἀνατεταμένον. καὶ νῦν δὲ ἐπὶ τῷ σημεῖον τῶν Περσῶν βασιλεῖ Δαμῶν.* id est: *Erat ei signum, aquila aurea, longa hasta imposta. quod insigne etiamnum Persarum regi manet.* Aegyptii, quum omnem antiquitatem sibi unis attribuerent, ut supra passim patuit, hujus quoque rei inventum suæ terræ adfinxerunt. Diodorus libro I: *Τὸ πάλαιον οἱ κατ' Αἴγυπτον, διὰ τὴν ἀπαξίαν πλὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, πολλοὺς μάχαις ὑπὸ τῶν πολλοσχευῶν ἠπληθέντες, ἐπειθέσαν σύνθημα φορεῖν πηλὸν τῶν παλαιῶν. φασὶν οὖν κατὰ σκευάσθησιν εἰκόνας τῶν ζώων, ὧν νῦν τιμῶσι, καὶ πηξασίας πηλὸν σαυρίων, φορεῖν ὄντι ἠγεμόνας, ἐξ αὐτῶν τῶν ἑσπερίων γινώσκοντες, ἢ ἐπὶ τῶν ἑσπερίων.* hoc est: *Aegyptii veteres, quum, propter ordinis in exercitu confusionem, à finitimis sæpè pugnâ superarentur, signa ordinibus præferenda excogitarunt. Animalium igitur, quæ nunc venerantur, formasse dicuntur imagines, quas hastis impositas duces gestarent: ut hoc pacto, cujus quisque ordinis esset, certò dignosceret.* Eadem de re ita Plutarchus, in libro de Lide: *οἱ μὲν ὄσπερ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐραλίᾳ φασὶν εἰς μίση*